

Stadsodling i fickparker

– Ett gestaltungsförslag till en fickpark i Limhamn med odlingstema

Urban farming in pocket parks

- A design proposal to a pocket park in Limhamn with cultivation as theme

Gustaf Johansson

Kandidatarbete 15 hp

Trädgårdsingenjörsprogrammet: design
Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU
Alnarp 2013

Författare: Gustaf Johansson

Titel (sve): Stadsodling i fickparker - Ett gestaltungsförslag till en fickpark i Limhamn med odlingstema

Titel (eng): Urban farming in pocket parks - A design proposal to a pocket park in Limhamn with cultivation as theme

Handledare: Tim Delshammar, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Marie Larsson, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Kandidatarbete i trädgårdsdesign

Kurskod: EX0652

Program/utbildning: Trädgårdsingenjörsprogrammet: design

Examen: Trädgårdsingenjör, kandidatexamen i landskapsplanering

Ämne: Landskapsplanering

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsmånad och -år: juni 2013

Omslagsbild: Illustration av Gustaf Johansson, 2013-05-18

Serienamn: Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: stadsodling, urban odling, urban farming, fickpark, pocket park, gestaltning, Limhamn, gestaltungsförslag, koncept

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Sammandrag

Stadsodling och förtätning är två högst aktuella ämnen idag inom hållbar stadsutveckling som har fått och får allt mer uppmärksamhet inom politiken och olika medier på senaste. Dessa ämnen är nära kopplade till den gröna miljön och dess betydelse för människa och miljö och utgör bakgrund för arbetet.

Syftet med arbetet är att ta fram ett gestaltungsförslag till en fickpark med odlingstema på en offentlig plats i stadsdelen Limhamn i Malmö. Som inspirationskälla används fruktlunden som svar på odlingstemat. Huvudfokus ligger på parkens utformning, vilka element och funktioner som fickparken bör innehålla och vilket växtmaterial som kan vara lämpligt.

Arbetet grundar sig på litteraturstudier inom ovan nämnda bakgrundsområden. Vidare litteraturstudier inriktar sig på gestaltungsprinciper för offentliga miljöer och lämpligt växtmaterial. Litteraturstudierna tillsammans med en analys av den valda platsen utgör värdegrund för koncept och gestaltungsförslag. Gestaltungsförslaget ”Limhamns fruktlund – *med rätt att palla!*” utgör det huvudsakliga resultatet i arbetet och är ett förslag på hur en fickpark med odlingstema kan utformas på en offentlig plats. Förslag på utformning, lämpliga element och växter redovisas i gestaltungsförslaget med tillhörande text. Slutligen diskuteras koncept och gestaltungsförslag för att komma fram till mer generella slutsatser. Även andra frågor som dykt upp under arbetets gång diskuteras.

Utgångspunkten har varit att det ska finnas en fickpark på platsen och att denna ska ha ett odlingstema och jag har därför valt att bortse från stadsbyggnadsmässiga och kulturhistoriska krav på platsen. Skötsel och markarbete har utelämnats i arbetet av tidsskäl. Urvalet av ätligt växtmaterial som kan användas är oerhört stort och växtförslagen inriktar sig främst på lignoser.

Abstract

Urban agriculture and densification are two highly relevant topics today in sustainable urban development which has received and receives more attention in politics and various media lately. The topics are closely linked to the green environment and its importance and constitutes as background for this work.

The purpose of this work is to develop a design proposal for a pocket park with cultivation as a theme in a public place in the district Limhamn in Malmö. As a source of inspiration the fruit grove has been used in response to the cultivation theme. The main focus lies on the park's design, which elements and functions the park should include and which plant material that could be appropriate.

The work is based on literature studies in the above mentioned background areas. Further literature studies focuses on the design principles and appropriate plant material. The literature studies along with an analysis of the selected site constitute values for concept and design proposal. The design proposal "Limhamns fruktlund – *med rätt att palla!*" is the main result of the work and is a suggestion of how a pocket park with cultivation theme can be designed in a public place. Suggested design, suitable elements and plants reported in the design proposal with accompanying text. Finally the concept and design proposal are discussed to come up with more general conclusions. Other issues that emerged during the process are also discussed.

The starting point has been that there should be a pocket park at the site and that this should have a cultivation theme and I have therefore chosen to ignore the urban commercial and cultural requirements at the site. Management and soil construction have been omitted in this work. The selection of edible plant material that can be used is very large and the proposals focus on woody plants.

Förord

Som uppväxt i området är jag väl bekant med platsen i gestaltungsförslaget och har många gånger tyckt att platsen har behövt en förändring. Det är därför med stor glädje jag nu kan presentera ett förslag som enligt mig ger platsen nya funktioner och värden. En plats med mervärden att vistas på för alla.

Gitte Knutsson från den ekonomiska föreningen På Limhamn har fungerat som en språngbräda och ska ha tack för inspirerande möte.

Stort tack även till er andra i min omgivning som lyssnat och gett tips under arbetets gång.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Gustaf Johansson', with a stylized, cursive script.

Gustaf Johansson

2013-05-28

Innehållsförteckning

Sammandrag.....		
Abstract.....		
Förord.....		
1. Inledning.....	1	
1.1 Hållbar stadsutveckling genom förtätning.....	1	
1.2 Den gröna miljöns betydelse.....	2	
1.3 Stadsodlingens funktion	3	
1.4 Syfte	3	
1.4.1 Frågeställning.....	3	
1.5 Avgränsningar.....	4	
1.6 Metod & material.....	4	
1.6.1 Begreppsdefinitioner	4	
2. Litteraturstudier	6	
2.1 Gestaltungsprinciper.....	6	
2.1.1 Aktivitet och möte.....	6	
2.1.2 Att gå.....	8	
2.1.3 Att stå.....	9	
2.1.4 Att sitta	9	
2.1.5 Yttre faktorer	10	
2.1.6 Innehåll och utformning.....	10	
2.2 Växtförslag.....	11	
2.2.1 Träd.....	11	
2.2.2 Buskar	12	
2.2.3 Klätterväxter	14	
2.2.4 Perenner	15	
3. Designprocessen.....	16	
3.1 Analys av platsen	16	
3.1.1 Nulägesplan	20	
3.2 Koncept.....	21	
3.2.1 Karaktär.....	21	
3.2.2 Fysisk miljö	22	
3.2.3 Funktion.....	22	
3.2.4 Omgivning & läge	23	
3.2.5 Växtmaterial	23	
3.3 Limhamns fruktlund - <i>med rätt att palla!</i> (Resultat)	25	
3.3.1 Illustrationsplan	27	
3.3.2 Axionometri	28	
3.3.3 Vy från norr.....	29	
3.3.4 Sektion terrass.....	29	
3.3.5 Fågelperspektiv från väst.....	30	
3.3.6 Fågelperspektiv från nordväst.....	31	

4. Diskussion.....	32
4.1 Hur kan en fickpark på en offentlig plats med odlingstema utformas?	32
4.2 Växtval	33
4.3 Element och funktioner	33
4.4 Problematik	33
4.5 Avslutande reflektion.....	34
5. Källförteckning	35

1. Inledning

1.1 Hållbar stadsutveckling genom förtätning

År 2050 förväntas jordens befolkning vara 9,3 miljarder enligt FN:s befolkningsprognos och mer än 70 procent beräknas bo i städerna. I Europa bor redan idag mer än 70 procent av befolkningen i tätorterna (SCB 2012:26.1). I Norden är andelen ännu högre och 2009 bodde hela 85 procent av Sveriges befolkning i städerna (SCB 2012:26.6).

Globalisering har inneburit att folk i olika delar av världen kommit närmare varandra och levnadsstandarden har på många håll höjts. Denna utveckling med ekonomisk framgång och förhöjd levnadsstandard har dock haft och har sitt pris i form av miljöpåverkan med klimatförändringar som hotar den biologiska mångfalden men även oss människor såväl lokalt som globalt (Hojem 2013, s. 9).

”Vi upplever idag flera globala kriser: den finansiella och ekonomiska krisen, det snabbt förändrade klimatet och den accelererande förlusten av biologisk mångfald och obalanser i världens ekosystem. Kris betyder egentligen tidpunkt för beslut, vändpunkt eller avgörande ögonblick. Den vändpunkt vi står inför innebär en unik möjlighet att hantera dessa ekonomiska och miljömässiga utmaningar sammanhållet. Framsteg för hållbar utveckling kräver ett brett engagemang av många olika aktörer: nationella och

lokala beslutsfattare, företagare, forskare, innovatörer, ungdomar och civila samhällets organisationer.”
(Regeringen, Miljödepartementet 2012).

I Sverige har de miljörelaterade problemen uppmärksamrats allt mer på senaste och allt fler satsningar görs för att minska de negativa effekterna på miljön. Globalt sett ligger Sverige i framkant med sitt miljöarbete men det återstår mycket arbete såväl internationellt som i Sverige för att nå en hållbar utveckling speciellt vad gäller klimatförändringarna. (Regeringen, Ds 2013:1). På regeringens hemsida kan man läsa om den gröna ekonomins potential och att det finns ett stort behov av nya produkter och lösningar på bred front för att nå en hållbar utveckling. En viktig fråga som prioriteras av regeringen i arbetet med hållbar utveckling är hållbar urbanisering och hållbara städer (Regeringen, Miljödepartementet 2012).

För att stadsutveckling ska kunna ske på ett hållbart sätt menar många forskare att detta bör ske genom förtätning inom befintlig bebyggelse. Genom förtätning kan stadens ekologiska fotavtryck begränsas och det innebär även att areal åkermark i stadens närhet kan behållas och förutsättningarna för vår livsmedelsförsörjning kan stärkas. Det är dock inte svårt att föreställa sig att förtätningen också innebär en del problem där olika intressen måste vägas mot varandra. Den obebyggda marken i städerna kan fylla viktiga funktioner som behövs i utvecklingen mot en attraktiv närmiljö i städerna (Delshammar & Fors 2010, s. 4).

I Malmö har under de senaste tio åren hälften av dess tillväxt skett genom omvandling och förtätning. Förtätning är en del av en växande stads naturliga utveckling och har skett kontinuerligt runt om i världen under historiens gång. Ofta har förtätningen skett på grund av att centralt belägen mark blivit allt mer värdefull ur exploateringssynpunkt. Förtätningen har också skett som en motreaktion mot den utglesning av städerna som skett med bilen som transportmedel vilket har lett till ökade transportsträckor med negativa effekter på människa och miljö (Malmö stad 2010:2). Genom förtätning och omvandling av den befintliga tätortsmiljön kan Malmös invånarantal öka med 100 000 samtidigt som staden ska bli mer miljövänlig, attraktiv och socialt hållbar (Malmö stad 2010:2).

”För att Malmö ska utvecklas som en blandad, tät och grön stad som är anpassad till gång-, cykel- och kollektivtrafik är nedanstående fyra strategier viktiga:

- *Utnyttja stationsnära lägen och kollektivtrafikstråk*
- *Skapa en mer blandad stad*
- *Omvandla trafikleder till stadsgator*
- *Utveckla mellanrummen, det gröna och det blå”*
(Malmö stad 2010:2).

Malmö får med en växande storstadskärna fler människor på samma yta som innebär att konkurrens om allmänna ytor kommer att öka. Parker och grönytor kommer att utsättas för hårdare slitage än tidigare vilket kan innebära att nya kommer till men även att

befintliga vidareutvecklas för att tåla ett hårdare slitage och fungera på ett mångsidigt sätt (Dialog-pm 2010:2 Så förtätar vi Malmö!).

1.2 Den gröna miljöns betydelse

Intresset för ekologi och kretslopp har växt i takt med klimatförändringar och miljökatastrofer. En park fungerar som stadens lunga och en ficka full av liv i stadens annars karga klimat. En strategiskt placerad park kan belysa naturens kretslopp och medvetandegöra dess besökare. Parkens pedagogiska värde är därför ovärderligt i kampen för ett hållbart samhälle. Exempel på element som kan användas för att tydliggöra samband och belysa naturens kretslopp kan vara: kompostering, fåglar insekter, vatten, årstidsväxlingar, återfödelse (Brodersen et al. 1994, s. 17).

Stadens parker kan fylla många funktioner och ha stor betydelse i stadsmänniskans liv. Parkerna utgör några av få platser i städerna där det ges möjlighet till att själv bestämma användningen. Det är en offentlig plats öppen för alla vilket måste tas hänsyn till vid parkens utformning. De framtida parkernas utformning bör präglas av föränderlighet, rörelse och kommunikation. Parken kan utgöra en plats för kontemplation och förundran, en kontakt med naturen, något som många stadsmänniskor saknar kanaler för (Brodersen, L et al. 1995 s. 5).

1.3 Stadsodlingens funktion

Stadsodling är inget nytt fenomen och den har under historiens gång ändrat form och fyllt många varierande funktioner. Förutom matsäkerhet kan stadsodling idag ofta fylla andra lika viktiga syften som t.ex. sociala, pedagogiska och rekreativa. Det är ett brett begrepp och all odling inom städer kan på ett eller annat sätt ses som en form av stadsodling. Vilka växter som odlas är förknippat med odlingens syfte (Asp 2009, s. 3).

Stadsodling har uppmärksammats allt mer under senare år inom olika medier. En ökad användning av orden stadsodling och urban odling stödjer påståendet. Intresset fortsätter öka med påverkan från medier och politik. Det startas och bedrivs allt från statliga projekt med fokus på social hållbarhet till storskalig produktionsinriktad stadsodling. Inom hållbar utvecklingen av städer används stadsodling idag som en symbol för social och ekologisk hållbarhet (Delshammar et al. 2012, s. 1). I urbana miljöer finns många offentliga platser där urban odling kan etableras och bli en del av stadens grönsstruktur (Lovell 2009 se Lovell 2010, s. 2508). Små förändringar som att ersätta befintlig vegetation med fruktbärande träd, inramande bärhäckar, kryddor och grönsaker kan ha en stor inverkan på människor. Kopplingen mellan den mat man stoppar i sig och hur den produceras synliggörs genom denna flerfunktionella stadsodling med kulturella fördelar ur utbildningssynpunkt (Lovell 2010, s. 2508).

I en rapport om stadsodling från SLU ses möjligheterna att använda en fruktodlingsmodell för att berika befintliga grönområden inom urbana områden med bär- och fruktproduktion som goda. Det är då viktigt att det inte enbart är odlingsmodellen som flyttas in i urbana strukturer utan även kunskapen om hur själva odlandet går till och implementeras. En sådan dynamisk och naturbaserad odlingsmodell kan berika stadslivet med gemenskapsgenererande arbetsmoment kopplade till modellen (Gunnarsson et al. 2012, s. 25-27).

1.4 Syfte

Syftet med detta arbete är att ta fram ett gestaltungsförslag till en fickpark med odlingstema på en offentlig plats i stadsdelen Limhamn, Malmö.

Personliga mål med arbetet är att träna och förbättra min gestaltningsteknik, d.v.s. förmågan att förmedla genom gestaltning. Ytterliggare mål är att träna mig på att analysera en plats utifrån givna förutsättningar, ta fram koncept och gestaltungsförslag.

1.4.1 Frågeställning

Hur kan fickparken utformas?

Vilka element och funktioner skall finnas med?

Vilket växtmaterial kan vara lämpligt?

1.5 Avgränsningar

Jag har valt att bortse från stadsbyggnadsmässiga, kulturhistoriska och vissa funktionella krav på platsen. Detta är alltså inte ett stadsbyggnadsförslag. Utgångspunkten har varit att det ska finnas en fickpark på platsen och att denna ska ha ett odlingstema. Utifrån dessa förutsättningar har jag tagit mig an platsen. Skötsel och markarbete har utelämnats i arbete. Urvalet av ätligt växtmaterial som kan användas är oerhört stort och därför ges endast förslag på ett antal växter som kan vara lämpliga. Växtförslagen inriktar sig främst på lignoser.

1.6 Metod & material

Arbetet inleds med litteraturstudier inom bakgrundsområden för att belysa problem och förutsättningar för hållbar stadsutveckling. Vidare litteraturstudier inriktar sig på gestaltningsprinciper främst enligt Jan Gehls bok *Life between buildings* (2010) som tillsammans med tidigare erfarenheter från utbildningen utgör en grund för gestaltningsförslaget.

Annan viktig litteratur som använts är ”Form and Fabric in Landscape Architecture – A Visual Introduction” av Catherine Dee (2001). Litteraturen har rekommenderats vid tidigare designprojekt under utbildningen och täcker in stora områden på ett överskådligt sätt.

En offentlig plats i Limhamn väljs som utgångspunkt för designprocessen. Designprocessen inleds med en analys av den valda platsen med målet att se och uppleva platsen ur ett rumsligt, visuellt och innehållsmässigt perspektiv samt finna platsens funktion, karaktär och själ. Genom litteraturstudier och analys skapas argument som utgör värdegrund för konceptet. Konceptet fungerar som en prototyp för gestaltningsförslaget där förslag ges på konkreta lösningar med slutmål att finna mer generella riktlinjer som svar på frågeställningen i den avslutande diskussionen.

Gestaltningsförslaget svarar på frågeställningen och utgör huvudresultat i arbetet.

Koncept och gestaltningsförslag diskuteras även för att belysa vad som behövs vidare utforskas och andra relevanta frågor som dykt upp under arbetets gång.

Sökord som har använts i arbetet är: stadsodling, urban farming, förtätning, pocket park, fickpark, hållbar stadsutveckling, offentliga parker, gestaltningsprinciper.

1.6.1 Begreppsdefinitioner

Förtätning är ett begrepp inom hållbar stadsutveckling som handlar om att nybebyggelse sker inom stadens gränser för att minska stadens ekologiska fotavtryck.

Stadsodling är ett brett begrepp men många betydelser. Det beror till stor del på att odlingen kan ske på så många sätt, med växande tillämpningsområden. I den följande texten syftar begreppet till odling av växter med ett substantiellt ätbart värde.

Med fickpark menas en mindre park. Begreppet kommer från engelskans pocket park. Fickparken i gestaltungsförslaget är till ytan cirka 800 m².

Brukare syftar i detta arbete på ett passivt deltagande medan medbrukare syftar på ett mer aktivt deltagande.

2. Litteraturstudier

2.1 Gestaltungsprinciper

2.1.1 Aktivitet och möte

I *Life Between Buildings – Using Public Space* skriver Gehl (2010, s. 29) att livet i byggnader och mellan husen nästan alltid verkar rankas som mer väsentligt än utrymmena och byggnaderna själva. Det offentliga rummet kan användas i syfte att stilla såväl psykologiska behov som fysiska behov. Ofta finns det en koppling mellan de två behoven och de bör därför samverka. Psykologiska behov som t.ex. närhet kan infrias genom det mer fysiska behovet att sitta ner och äta på en offentlig plats (Gehl, 2010 s. 115).

Väldigt förenklat kan utomhusaktivitet på offentliga platser delas in i tre kategorier vilka alla ställer olika krav på den fysiska omgivningen/utformningen. De tre kategorierna är: *nödvändiga, valbara och sociala aktiviteter*. När kvaliteten på en utomhusmiljö är undermålig äger endast nödvändiga aktiviteter rum och folk skyndar förbi platsen. När kvaliteten är bättre äger även valbara aktiviteter rum i mycket högre grad då platsen nu bjuder in till att stanna upp, sitta ner, äta o.s.v. I en väl fungerande miljö tar ett brett spektrum av olika aktiviteter plats (Gehl 2010 s. 9-11). Sociala aktiviteter på offentliga platser kan ses som ett resultat av de nödvändiga och valbara aktiviteterna som äger rum på en plats och är nära förknippat med en hög kvalitet på platsens utformning. Genom den fysiska utformningen kan designern påverka förutsättningarna för

sociala möten. Mötets ”djup” och innehåll beror till stor del på platsens läge och vem som rör sig där (Gehl 2010 s. 12-13). Gehl menar att all aktivitet där fler än en person är närvarande är en form av social aktivitet och har ett värde. Möjligheten att se och höra andra människor kan ge idéer och inspiration till handling. Mänsklig aktivitet utgör en attraktion som lockar fler människor till platsen och ger den mening (Gehl 2010 s.21-23). Det finns en tydlig koppling mellan kvaliteten på en offentlig plats och dess användning. Gehl (2010 s. 37) skriver att aktiviteten ökat avsevärt på olika offentliga platser när kvaliteten höjts och det kan ses som att platsens möjligheter har infriats.

Dagens nya sätt att kommunicera har också lett till nya sätt att interagera. Direkta möten på offentliga platser ersätts av ett email eller textmedelande på mobilen. Aktiv närvaro ersätts av att ta del av andras erfarenheter via bilder o.s.v. Spontana möten i det offentliga rummet har också minskat med bilens användning då denna möjliggör en ”inkapslad” transport till utvalda platser och personer. Det finns dock gott om möjligheter att förbättra förutsättningarna för möten på sociala platser enligt Gehl (2010 s. 49) och av denna anledning är kritiken mot de undermåliga offentliga rummen provocerande. Typiska problem rör förhållanden för gamla och de yngsta i samhället, gång- och cykeltrafikanter och framför allt förutsättningar för rekreation och sociala möten i det offentliga rummet (Gehl 2010 s. 49).

Gehl (2010 s.51) menar att fokus i den fysiska planeringen måste utgå från vardagslivet, vanliga situationer och platser. Ett koncept för detta kan sammanfattas i tre övergripande punkter:

- önskvärda förhållanden för nödvändiga aktiviteter
- önskvärda förhållanden för valbara och rekreativa aktiviteter
- önskvärda förhållanden för social aktivitet

Det måste gå att röra sig lätt, uppehålla sig, ta in och njuta av platsen och dess omgivning. Det måste vara lätt att mötas såväl informellt som formellt. Detta är fundamentallt i planeringen av städer idag såväl som tidigare. Ju mer människor som rör sig utomhus på offentliga platser desto fler möten. En designer med detta i åtanke kan möjliggöra eller utesluta en sådan effekt. Därför måste platsens specifika förutsättningar, behov, besökare o.s.v. noggrant studeras och finnas med i planeringen (Gehl, 2010 s. 51-53).

Kunskap om människans sinnen och deras funktion är en nödvändig förutsättning för en fungerande plats. Vårt synfält är kopplat till hur vi rör oss och är därför främst horisontellt orienterat och ytterst begränsat i vertikal led. För att ta del av och uppleva måste därför händelser ske framför betraktaren och i ungefär samma höjd (Gehl, 2010 s.63). Luktssinnet har en väldigt begränsad räckvidd och för de flesta doftupplevelser är gränsen 2-3 meter. Hörseln har en betydligt längre räckvidd och i de flesta fall kan konversationer hållas på ett avstånd upp till 7 meter. På upp till 35 meter kan kortare ”fråga-svar” samtal föras. På mer än 35 meters avstånd är hörseln begränsad till att höra ljud men inte vad som sägs. Synen har ett ännu bredare

användningsområde men precis som övriga sinnen har det sina begränsningar. Individuella människor kan urskiljas på upp till 100 meters avstånd och kan benämnas det sociala synfältet. På 20-25 meters avstånd kan de flesta urskilja stämningar och känslor hos andra (Gehl 2010, s. 69). Edward T. Hall har i *The Hidden Dimension* definierat olika avstånd på vilka olika sorters kommunikation sker. Olika avstånd möjliggör olika sorters kommunikation och är viktigt att ha i åtanke vid utformningen för att påverka kommunikation på en plats (Hall 1966 se Gehl, 2010 s. 69).

Förhållandet mellan avstånd och intensitet, närhet och värme påverkas av det arkitektoniska rummet. I städer och utrymmen av blygsamma dimensioner med små gator och utrymmen är upplevelsen nära och intensiv. I storskaliga städer och utrymmen med breda gator och öppna rum är upplevelsen ofta av en mer kall och opersonlig karaktär (Gehl, 2010 s. 69).

Det finns en tydlig skillnad i biltrafiken och gångtrafiken kopplat till skala. När personer rör sig snabbt, som t.ex. i en bil, måste saker förstoras avsevärt för att kunna upplevas medan i ett långsammare tempo, som t.ex. vid gång, kan småskaliga strukturer räcka för att registrera och uppleva saker (Gehl 2010, s. 69). Långsam trafik möjliggör livliga platser (Gehl 2010, s. 77).

I planeringen av småskaliga utomhusmiljöer och dess omgivning är det nödvändigt att noggrant arbeta med detaljer och element för att framställa liv och rörelse på platsen. Utformningen bör utgå från platsens specifika förutsättningar och vad som kan vara av värde för

funktion och aktivitet på platsen. Varje centimeter på platsen bör noggrant planeras. Överdimensioneringar kan leda till att inga aktiviteter upplevs simultant. Stora byggnader med långa fasader och få ingångar kan ha en avvisande verkan på människor (Gehl, 2010 s. 91-93).

Meningsfull social aktivitet tar plats när människor står, sitter, ligger ner eller promenerar. Det är bara då människan kan slappna av, ta in och bli involverad. Livet äger rum till fots. (Gehl 2010, s. 72). Den fysiska planeringen kan isolera eller skapa kontakt och beroende på platsens syfte kan designern påverka detta på olika sätt. Gehl beskriver olika verktyg som kan användas för att uppnå önskad effekt. Isolation kan uppnås genom; väggar, långa avstånd, höga hastigheter, flera nivåer, orientering bort från varandra. Kontakt kan uppnås genom; inga väggar, korta avstånd, låga hastigheter, en nivå, orientering mot varandra.

Människor lockas av andra människor och den aktivitet som uppstår (Gehl 2010, s. 73). Likadant fungerar det åt andra hållet och när inget lockar händer heller inget. Aktiviteten på en plats är resultatet av antal och längden på händelserna. Hög aktivitet på en plats kan stimuleras genom att fler använder platsen och genom att uppmuntra till längre vistelser (Gehl 2010, s. 77). Integration av diverse aktiviteter och funktioner på offentliga platser tillåter olika människor att mötas, involvera sig, byta information och vidga sina vyer (Gehl 2010, s. 101). Ett sätt att integrera olika funktioner och aktiviteter på en plats kan vara att utgå från det privata

vardagsrummet som modell. I vardagsrummet kan husets alla boende samtidigt, med gemensamma eller individuella aktiviteter, rymmas på samma plats (Gehl 2010, s.107).

Att kunna se vad som händer på en offentlig plats kan fungera inbjudande. Också närhet och tillgänglighet är viktiga faktorer som samverkar för att bjuda in till en plats (Gehl 2010, s. 113-115). Utsiktplatser kan placeras på högre nivåer men aktiviteter som är ämnade att locka bör i regel inte planeras in på allt för höga nivåer då de blir då svårsedda och lockar inte (Gehl 2010, s. 99).

2.1.2 Att gå

Att gå är främst ett medel att transportera sig men är ett vanligt sätt att vistas i det offentliga rummet. Att gå tar plats och det är viktigt med utrymmet så att det går att röra sig relativt fritt. Kraven är olika från person till person och bredare gångar krävs för rullstolsbundna och andra personer med speciella krav. Markmaterialets typ och skick är ofta en ganska känslig punkt när det kommer till gångtrafik. Ojämn och svårgångna markmaterial är i de flesta fall ej önskvärt. Studier har visat att gångtrafikanter alltid tar kortast möjliga väg och därför måste gångstråkens riktning och placering noggrant planeras. Långa raka gångstråk bör undvikas. En sträcka upplevs mer intressant och lättare att ta sig om den är uppdelad i etapper. Om målet är fullt synligt från utgångspunkten tenderar folk att röra sig rakt mot målet. Slingrande gångar med avbrott blir mer intressant och är att föredra. Denna sorts gångar kan också bidra till att reducera blåst på platsen (Gehl 2010, s. 134-141). Spridningen av

människor över en yta sker när det finns många parallella vägar att välja (Gehl, 2010, s. 91). Gångtrafikanter rör sig ofta längs kanterna på stora öppna ytor och undviker oftast att korsa dem. I många Sydeuropeiska städer har planeringen gjorts där efter med alléer längs kanterna som leder trafikanterna. Trappor är ännu en sak som ofta undviks av trafikanterna men gärna planeras in av designers vilket ofta leder till nya gångar bredvid trappan. Därför är ofta ramper att föredra framför trappor (Gehl, 2010 s. 142-145).

2.1.3 Att stå

Detaljplanering är viktigt vid utformandet av en offentlig plats där folk vill stanna. Är utrymmet tomt och öde, utan bänkar, pelare, träd, växter o.s.v. kan det vara svårt för personer att hitta platser att stanna på (Gehl 2010, s. 153).

Att stå är ofta av funktionell karaktär, en typ av aktivitet som uppstår spontant då t.ex. två bekanta stöter på varandra och det anses ohövlighet att inte hälsa. Denna typ av aktivitet är oberoende av tid och plats medan längre uppehåll på en plats som t.ex. när en person väntar på bussen ställer större krav på platsen att stå. Det vanligaste vid dessa situationer är att folk stannar längs fasader och gränser, en så kallad gränseffekt uppstår. Gränzonerna befolkas först och sedan fylls de mer öppna delarna. Folk föredrar generellt dessa mindre exponerade platser med skydd i ryggen och utan att vara i vägen för någon eller något, kunna se men inte bli sedd för mycket.

Överhängande trädkronor eller andra vegetationsgränser utgör ofta populära platser att uppehålla sig vid. Även den specifika platsen att

vänta på inom upphållsplatsen väljs med omsorg ut. Exempel på andra populära platser är: hörn, trösklar, pelare, träd och gatulampor (Gehl 2010 s. 147-151).

2.1.4 Att sitta

Bänkar som placeras på öppna ytor är oftast mer intressanta på en ritning än i verkligheten och mer skyddade platser brukar föredras. Populära platser att sitta på hittar man längs kanterna där du har skydd i ryggen, öppen vy och där klimatet är som bäst (Gehl 2010 s. 156). Bänkar och sittplatser med överblick över sociala aktiviteter används mer frekvent än bänkar med sämre vy/utblick. De bänkar som används minst i en parkmiljö är de som placeras i de tysta, avlägsna delarna (Gehl 2010 s. 27).

Unga människor ställer oftast lägre krav på omgivningarna vid val av plats att sitta än äldre. En välutformad offentlig plats bör innehålla många olika möjligheter till att sitta för att tilltala så bred grupp som möjligt. För många tomma bänkar och stolar på en plats kan ha en motverkande effekt och sekundära sittplatser som har mer än en funktion kan vara bra att komplettera med, t.ex. en välutformad trappa (Gehl 2010 s. 159-161). Placeringen av sittplatser kan ha en direkt effekt på möjligheten till konversation. Varken rygg mot rygg eller ansikte mot ansikte är att föredra. Om bänkarna placeras i vinkel eller i en halvcirkel ges mer valmöjligheter till att utnyttja sittplatserna (Gehl 2010 s.170).

2.1.5 Yttre faktorer

Om offentliga platser är tänkta att ha en funktion även kvällstid eller under mörkare årstider är det viktigt att det finns tillräckligt med ljus. Ett varmt mjukt ljus som inte är bländande är oftast att föredra (Gehl 2010, s. 165). Det är även viktigt att jobba med såväl den aktuella trafiksituationen som den upplevda säkerhetskänslan (Gehl 2010, s. 173). En trivsamt plats ställer också krav på skydd från obehagligt väder. Obehagligt väder kan innebära väldigt olika saker beroende på geografiskt läge. Det största väderproblemet på platser utomhus är generellt sett vinden. Det kan bli svårt att hålla värmen och skydda sig och t.o.m. hålla balansen. Regn brukar inte vara något större problem om vinden är frånvarande. Ett paraply eller trädskronor ger ett tillräckligt bra skydd. Även kyla är relativt lätt att skydda sig mot men kan bli problematiskt i kombination med vind eller nederbörd. Väderfaktorerna är nära förknippade och situationen beror på kombinationen (Gehl 2010, s. 173-174). För att en utomhusmiljö ska vara attraktiv året runt krävs det god planering ur vädersynpunkt (Gehl 2010, s.177). I Skandinavien finns en förkärlek för soligt väder och därför är det viktigt att det både ges förutsättningar för njutning av gynnsamma situationer och skydd mot ogynnsamma (Gehl 2010, s.173).

2.1.6 Innehåll och utformning

Genom dess innehåll och utformning kan parken fylla flera funktioner som t.ex. rum för avskildhet och kontemplation, scen, galleri och samtidsspegel, synliggöra parkens kretslopp (Brodersen, L et al. 1994, s. 17). En tydlig visuell karaktär ger mening åt en plats

och inspirerar människor att vara på den (Cullen 1961 se Gehl 2010, s. 181).

Att samla, memorera och använda information är typiska egenskaper hos människan som styr vilka miljöer vi trivs i. Tillgång på vatten, mat och skydd är några viktiga element som bör finnas. Skyddade platser med överblick kan skapa trygghet och samtidigt ge tydlig och snabb information (Appleton 1975, Greenbie 1982 se Bell, P. et al. 2001, s.43). Det måste även finnas möjlighet till att röra sig fritt utan att känna sig inlåst. Platsen bör varken vara för stängd eller öppen. De platser som attraherar människan mest är logiska, begripliga och engagerande på samma gång (Kaplan & Kaplan 1975, 1987 se Bell et al. 2001, s. 43-45).

En väl fungerande utomhusmiljö har ”mjuka kanter” där tre viktiga faktorer är:

- tillgänglighet, in och ut
- fungerande uppehållsytor
- något att titta på, att göra (Gehl 2010, s. 184).

Av designskäl kan en plats ses som en sammansättning i tre dimensioner:

- markplan,
- vägg-/vertikalplan,
- tak-plan

Den storskaliga stadsplaneringen utgör en bas för fungerande offentliga utemiljöer men det är i detaljplanering platsens kvalitéer

kan träda fram och ge funktion och värde åt platsen. Om det är attraktivt att stå, sitta, gå, se, höra och prata på en plats ger den också förutsättningar för nästan alla andra aktiviteter som kan äga rum på en offentlig plats. De stora, viktiga händelserna är ofta konsekvensen av många små (Gehl 2010, s.131).

2.2 Växtförslag

Växtförslagen inriktar sig främst på lignoser men även några förslag på lämpliga perenner ges. Växterna skall vara fruktbärande eller ha andra ätbara växtdelar. Växterna är valda ur en estetisk såväl som funktionell synvinkel. Förslag ges endast på helt hårdigt material och ståndortsmässigt undviks surjordsväxter då Limhamn ligger på kalkrik berggrund (MarkInfo 2010). Växtförslagen innefattar både mindre och mer krävande växter, skuggtåliga och solälskande då ståndortsmässiga variationer måste tas hänsyn till på den specifika platsen.

2.2.1 Träd

Träden i parken utgör parkens tak och utgör ofta populära uppehållsplatser (Gehl 2010, s. 151). De kan också fungera skyddande mot obehagligt väder (Gehl 2010, s. 173). Art- och storleksvariationer eftersträvas för att skapa mångfald och dynamik.

Malus domestica, äpple

Det finns otaliga äpplesorter att välja på och normalt sätt väljer hemmaodlaren ofta äldre sorter som redan är bekanta. Äldre äpplesorter är ofta mottagliga för sjukdomar och därför kan det vara en idé att använda nyare mer resistent sorter. Det är viktigt att det finns mer än en sort för fruktsättningsens skull (Kvant & Palmstierna 2010, s. 426). Stark- och svagväxande grundstammar ger variation i uttryck, mognadstid och storlek. Likaså kan familjeträd med flera äpplesorter inympade på samma träd vara av intresse (Vollbrecht, Veltman & Alm 2006, s. 98-105). 'Birgit Bonnier' är en svensk ganska ny sort med fasta god äpplen som mognar i slutet av september. Den är frisk och tålig med god motståndskraft mot sjukdomar och blir ett stort träd med hängande växtsätt. 'Discovery' är en väl använd sort inom yrkesodling i Sverige som är frisk och ger rikligt med vackra och goda äpplen vid tidig ålder. Trädet blir inte så stort. 'Höstdessert' är en korsning mellan två härdiga vintersorter och ger äpplen under höst. Ganska ny i Sverige. Sorten är frisk, motståndskraftig och härdig (Kvant & Palmstierna 2010, s. 427).

Pyrus communis, päron

Det finns färre päronsorter än äpplesorter och de flesta är ofta gamla sorter som kan angripas av en rad sjukdomar. Den ljuvliga päronblomningen i vitt som inträder något innan äppleblomningen kan dock göra odlingen väl värd. Päron måste befruktas av en annan sort och familjeträd kan vara lämpligt att använda om platsen är begränsad då många päronsorter blir stora träd. 'Augustipäron' mognar tidigast av alla och får under augusti rikligt av små frukter.

'Ranja' är en sort från andra sidan Östersjön som är frisk och motståndskraftig. Frukterna är rätt små och gröna (Kvant & Palmstierna 2010, s. 430-432).

Prunus domestica, plommon

Plommon är enkla träd att odla och ger skörd vid tidig ålder. Det finns både stor- och småvuxna sorter med stora variationer på frukternas färg och form. 'Experimentsfältets sviskon' blir ett mindre träd som är självfertil och sätter rikligt med frukt i tidig ålder. Plommonen är små och blå, söta och goda. Sorten får så småningom ett vackert hängande växtsätt. 'Herman' är en svensk sort som blir ett stort och kraftigt träd med stora blå goda frukter tidigt under säsongen (Kvant & Palmstierna 2010, s. 434-435).

Prunus cerasus, surkörsbär

Körsbären delas in i söt- och surkörsbär och har olika ursprung. Sötkörsbären som härstammar från fågelbäret blir ofta stora träd och lämpar sig bäst för de södra delarna av landet. En del körsbärssorter växer som buskar och kan användas som avskärmande häckar. Surkörsbären är ofta lite tåligare än sötkörsbären. 'Fanal' får mörkt röda bär som mognar sent. 'Skuggmorell' mognar sist av surkörsbären med mörkt rödbruna frukter (Kvant & Palmstierna 2010, s. 436-437). 'Nordia' är mycket resistent mot svampsjukdomar, blommar rikligt och har ett högt prydnadsvärde. Sorten har ett buskformigt växtsätt och blir ca 2 m högt. Sorten får mörkröda frukter med syrlig smak som mognar tidigt (Splendor Plant 2012, s. 61).

Prunus avium, sötkörsbär

Bland sötkörsbären finns allt från den rena arten som blir ett stort träd till små pysslingsträd ympade på svagväxande låg stam.

'Heidi' är en svensk sort med ljusgula fina bigarråer som blir ett stort träd med upprätt, något glest växtsätt (Kvant & Palmstierna 2010, s. 437). 'Stella' är en självbefruktande sort med mörkröda bär som mognar något sent under säsongen (Splendor Plant 2012, s. 61).

2.2.2 Buskar

Buskar kan användas för att tillföra gränser och definiera rummet i vägg-/vertikalplan. Dessa vegetationsgränser utgör viktiga platser med skydd i rygg och överblick som ofta blir befolkade först (Gehl 2010, s. 149). Buskarna har också andra viktiga funktioner som avskärmande mot trafik och läskyddande mot vind (Gehl 2010, s. 177).

Hippophae rhamnoides, havtorn

Havtorn är ljusålskande, vind och salttåliga buskar som trivs på väl-dränerade jordar. Han- och honblommor sitter på skilda buskar och båda behövs för fruktsättning.

'Svenne' & 'Lotta' blir 2,5-3 m efter 8 år om de ej beskärs. 'Lotta' är honplantan som får rikligt med bär i aug.-sept. som är lämpliga att frysa in som dessert-bär eller användas till juice och puré (Splendor Plant 2012, s. 15). 'Hikul' är en dansk han-klon med lågt rundat

växtsätt som blir ca 1-1,5 m hög och bred. Sorten får nästan taggfria grenar och sätter få rotskott. Bladen är silverfärgade.

Lycium barbarum, gojibär

Lövfällande buskar med långa torniga grenar. Bladen är grågröna och lansettlika. Under juni-juli får busken purpurfärgade blommor som följs av vitaminrika gulröda bär. Sorten 'Sweet Lifeberry' har ett kompakt växtsätt och får sötare frukter. 'Big Lifeberry' är mer kraftig i sitt växtsätt och får större frukter än den rena arten (Splendor Plant 2012, s. 15).

Aronia melanocarpa, svartaronia

Sorten 'Hugin' är mer tätgrenig än andra svartaronior. Den blir ca 1-1,5 m hög, något lägre än *A. x prunifolia* f.k. Västeråker som blir 2,5-3 m hög. 'Hugin' har en rik blomning och bärsättning och får vackra orangeröda höstfärger. Busken är anspråkslös och är hårdig till zon I-IV. 'Glorie' har ett kompakt och lågt växtsätt och blir ca 60-80 cm hög. Sorten får fina eldröda höstfärger. Den blommar rikligt i vitt som följs av blanka svarta bär. Den är utmärkt i soliga lägen och har anspråkslösa jordkrav (Splendor Plant 2012, s. 20).

Lonicera caerulea* var. *Kamtschatica, blåbärstry

'Anja' blir en låg bredväxande kuddformad buske. Den har ett tätt gren- och bladverk och blir 40-50 cm hög efter 4 år. Sorten får gulvita blommor i maj och stora mörkblå bär på sommaren. Den trivs i sol-skugga och är mycket tålig och hårdig till zon VI (Splendor Plant 2012, s. 21).

Amelanchier alnifolia* f.k. *Alvdal, bärhäggmispel

Graciöst upprätt jämnt växtsätt. Busken får dekorativa blåsvarta bär som lämpar sig att göra t.ex. saft, marmelad, soppa eller paj på. Busken fungerar bra som klippt eller friväxande häck och lämpar sig väl att använda som insyn- och vindskydd eller som solitär. Den får vackra höstfärger. Höjd 2-3 m (Splendor Plant 2012, s. 41).

A. laevis* f.k. *Bäcklösa, kopparhäggmispel

Busken har vackra kopparfärgade blad vid knoppsprickning och får fina höstfärger. Sluthöjden är ca 4 m (Splendor Plant 2012, s. 42).

Rubus alleghenensis, björnbär

'Sonja', sammetsbjörnbär, får robusta taggiga grenar och smakliga ganska små bär som mognar i augusti. 'Black Satin' anses vara den bästa tagglösa sorten och får riklig skörd med stora söta bär som mognar i sept.-okt. 'Thornless Evergreen' är en starkväxande sort utan taggar med vintergrönt flikigt bladverk. Sorten får stora välsmakande frukter som mognar i aug.-sept. som utvecklas bäst i ett varmt och soligt läge (Splendor Plant 2012, s. 63).

Rubus idaeus, hallon

Sommarhallon ger frukt på fjolårsskotten och hösthallon på årsskotten. 'Preussen' är en tysk sort med medelstora ljusröda frukter som är ganska svagväxande och sätter få rotskott. Den är vanlig i hemträdgårdar och rekommenderas för sin fina bärkvalitet och hårdighet. 'Autumn Bliss' är ett hösthallon som mognar i mitten av sept.-okt. med stora saftiga, något syrliga bär. Skotten blir ca 1-1,5 m

och bör stödjas. 'Diana' mognar under hela september fram till första frosten. Sorten får aprikosfärgade frukter med hög syrahalt. Den är lågväxande och sätter rikligt med skott (Splendor 2012, s. 64-65).

Cornus mas, körsbärskornell

En stor buske till litet träd som blommar tidigt på bar kvist under vår med högt prydnadsvärde. Får vackra körsbärslika bär tidigt under höst. Busken trivs på näringsrika lerjordar (Stångby 2012, s. 33).

Corylus maxima, storfruktig hassel

Busken blir med tiden en stor buske med upprätt rundat växtsätt. Den blommar tidigt på våren och får om hösten goda nötter. Den är skuggtålig, robust och anspråkslös. 'Jättenöt från Halle' får stora frukter som mognar i okt.-nov. (Stångby 2012 s. 17).

Sambucus nigra, fläder

Fläder blir en stor buske med upprätt växtsätt och med tiden överhängande grenar. Busken blommar i juni-juli med vita blommor och sprider en fin doft. Busken kan sprida/föröka sig med lätt med frö. Den trivs näringsrikt och fuktigt men klarar av sämre förhållanden och blir då mindre. Blommor och frukt kan användas till saft, vin, marmelad m.m. (Stångby 2012 s. 103).

Ribes nigrum*, *R. rubrum, svarta och röda vinbär

Låga buskar upp till 1,5 m höga och något bredare. Det finns många sorter som ger goda skördar. De trivs bäst på näringsrika jordar i sol men klarar skuggigare lägen men skörden blir då mindre (Stångby 2012 s. 21). Vinbär är självfertila men gynnas av korsbefruktnings

(Cheers 2003, s. 767). På svarta vinbär är det främst fjolårsskott som bär frukt. Bären är smakrika, lämpliga till saft, men även bladen går att använda. 'Ben Gairn' är en ny sort från Skottland som ger riklig skörd av stora saftiga bär. Sorten är resistent och motståndskraftig mot angrepp. 'Röda Holländska' är en traditionell sort som använts länge tack vare sin goda friskhet. Den får syrliga bär (Stångby 2012, s. 21).

Rosa sp., rosor

Många rosarter har lång tradition som nyttoväxter. De odlas för sin blomning och sina nypon. De vill helst ha sol under halva dagen och skuggiga lägen ger generellt sämre blomning och fruktsättning (Cheers 2003, s. 772-773). *R. canina* (stenros) är en art som klarar lite skuggigare lägen (Kvant, C. & Palmstierna, I. 2010 s. 332). *R. rugosa* (vresros) är en tålig art som växer bra på torra ståndorter (Anderberg 2005).

2.2.3 Klätterväxter

Klättrande växter kan användas på flera sätt i parken, som marktäckare, klättrandes i träd, pryda fasader, mjuka upp strukturer m.m.

Vitis coignetiae, rostvin

En vacker klätterväxt med spektakulära höstfärger. Den klarar halvskuggiga lägen men trivs bäst i sol och vill gärna ha det något fuktigt kring fötterna. Ätliga växtdelar och frukter, dock inte så riklig

fruktsättning. Den kan behöva stöd/uppbinding för att undvika att den knäcks (Kvant & Palmstierna 2010, s. 189).

Actinidia arguta, krusbärskiwi

'Tage' och 'Tina' är två nya härdiga svenska sorter. Båda behövs för fruktsättningens skull. Växten får vindruvsstora, smakrika frukter som mognar i september (Kvant & Palmstierna 2010, s. 439).

Humulus lupulus, humle

Örtartad klätterväxt som växer bra i både sol och skugga. Kan vara invasiv i sitt växtsätt och ställer inga större krav på jorden men mår bra av fukt kring fötterna. Kan bli 6-10 m hög på en säsong och klipps ner på våren (Kvant & Palmstierna 2010, s. 184).

2.2.4 Perenner

Perennerna används för att täcka upp mark under buskar och träd för att hindra att gräs och ogräs etablerar sig. De kan även fungera som lägre infattningshäckar och utgöra gränser.

Fragaria moschata, parksmultron

'Askungen' är en kraftig högväxt smultronplanta som kan användas som marktäckare under buskar och träd. Bären är stora med en tydlig smak av smultron som blir mörkröda på soliga ytor och mer vita i skugga. Den har ett friskt bladverk. Sorten är samkönad (Splendor Plant 2012, s. 15).

Rheum rhabarbarum, rabarber

Rabarber odlas för sina ätbara bladskaft. En uthållig och starkväxande perenn. Får rabarbern växa fritt kan den bilda 1,5 m höga ruggar. Den växer bäst i näringsrik jord i sol till halvskugga (Cheers 2003, s. 740)

Mentha sp., mynta

Släktet innehåller många arter som kan odlas för sin smak och doft. Det finns allt från låga till högre perenner som trivs bäst i sol men klarar lite skuggigare lägen (Cheers 2003, s. 571).

Melissa officinalis, citronmeliss

Odlas för sina citrondoftande och smakande blad som har ett brett användningsområde. Trivs i sol till halvskugga. Växten får ett överflöd av vita blommor under sommaren som lockar pollinerande bin. Växten sprider sig med utlöpare och kan vara invasiv (Cheers 2003, s. 571).

3. Designprocessen

Vald plats: Platsen framför Limhamn Folkets Hus

Adress:

Limhamn Folkets Hus, Linnégatan 61, 216 14 Malmö

Den valda platsen ligger i västra delarna av Malmö i stadsdelen Limhamn (Figur 1). Det är en offentlig plats på ett centralt läge i stadsdelen. Platsen utgör en entrépunkt till Limhamn med den förbipasserande Linnégatan, en huvudled genom Limhamn, som binder ihop land med hav. Kustnära som ligger flackt i havsnivå.

Figur 1. Den röda cirkeln markerar platsens läge i Malmö. (Malmö stad karttjänst [online] tillgänglig via: <http://www.malmo.se/karta> [2013-05-05], tillstånd från Malmö Stadsbyggnadskontor)

Figur 2. Limhamn Folkets Hus och platsen framför. (Foto: Gustaf Johansson, 2013-04-25)

”Limhamns Folkets Hus strävar efter att bli den naturliga träffpunkten... så välkommen till gemytliga Limhamn - en egen stad i staden.” (Limhamn Folkets Hus 2013)

3.1 Analys av platsen

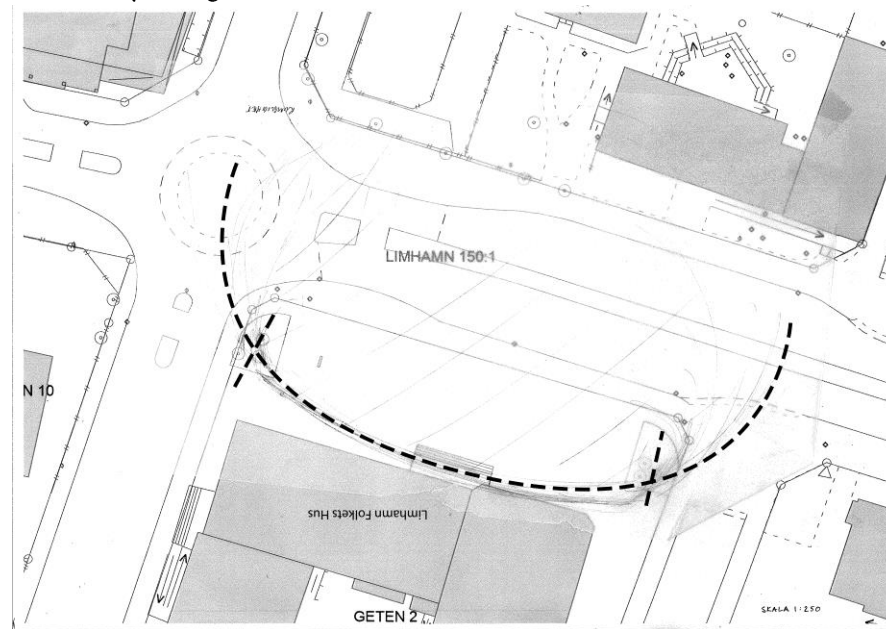
Omgivning

Angränsande områden möter platsen via trottoarer och övergångsställen. Flytande/otydliga övergångar via trottoarer. Platsen är fullt synlig från angränsande områden och känns som en förlängning av de angränsande trottoarerna. Den upplevs som öppen

[illegible]

Karaktär

Poppelplanteringar utgör genomsiktliga gränser. Rummet är flytande och formspråket är strikt och symmetriskt vilket gör att platsen känns anonym och monoton. Rektangulär geometri i markmönster spär på känslan. Det finns inga tydliga trösklar eller mellanrum som definierar platsen. Tråkiga foci, som t.ex. reklamskylt (Figur 5).

Den dominerande byggnaden är Folkets Hus som invigdes 1955 och är byggt i rött tegel i efterkrigsarkitektur med påkostad entreomfattning av slipad natursten (Figur 2). Inslag av tidstypisk grön fasadkeramik. I anslutning finns flerbostadshus i typisk skånsk tegelarkitektur från 50-tal med verksamheter i bottenplan.

Linnéskolan är från tidigt 1900-tal och byggt i tidstypisk arkitektur med gul puts.

Avsaknaden av levande material och de stora hårdgjorda ytorna ger en stel och steril känsla på platsen. Avsaknaden av människor ger samma ”döda” känsla. Platsen lever upp runt busshållsplatsen som i stort utgör den enda ”platsen” på platsen. När bussen kör iväg är platsen åter igen tom.

Figur 5. Vy från Getgatan med Folkets Hus till höger. (Foto: Gustaf Johansson, 2013-04-25)

Fysisk miljö

Läget är öppet, blåsig, utsatt och i behov av lä-skydd. Ett typiskt stadsklimat med turbulenta vindar. Berggrunden är av kalksten på skiftande djup med ytlager av kalkhaltig moränlera med inslag av

krita och flinta. Cirka 240 dagars vegetationsperiod med en nederbörd på cirka 580 mm under perioden (MarkInfo 2010).

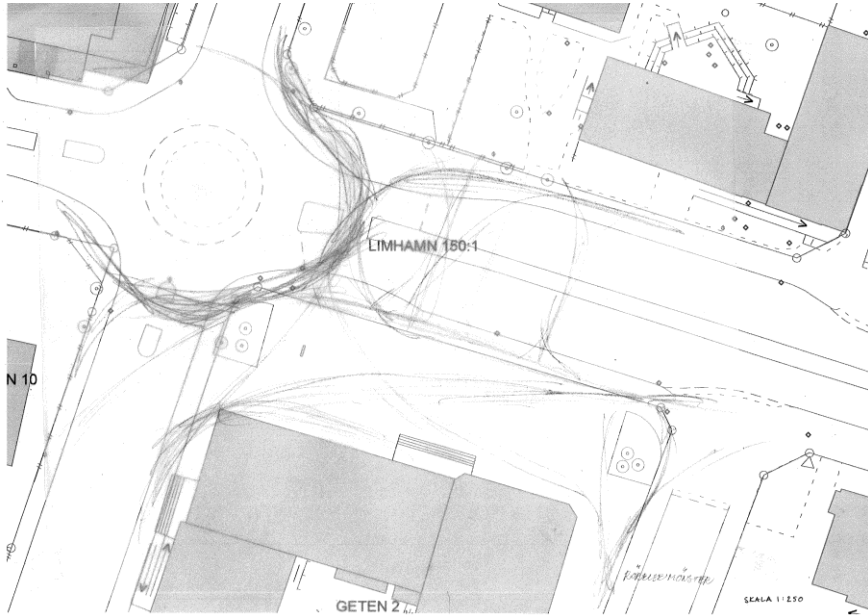
Människan är utsatt och exponerad på platsen. Personer rör sig snabbt förbi och mest i utkanterna. En icke-social plats där trafiken och det storskaliga dominerar med viss avsaknad av den mänskliga skalan.

Funktion

Hela ytan går att vistas på men där finns inga tydliga funktioner förutom busskuren så större delen av ytan används inte. Det finns inga bänkar eller andra element som lockar till att stanna upp. Trappan till Folkets Hus går att sitta på men är skuggad och kall, utnyttjas inte.

Cyklar, fotgängare rör sig fritt över ytan men mest rörelse sker i nordvästra hörnet (Figur 6). Markmaterialet är enhetligt och utgörs av kvadratiska betongplattor sammansatta i rektanglar sammanfogade med svart smågatsten. Storgatsten utgör ytterkant på ytan. Handikapanpassning i mark leder till övergångsställe och busskur. Ytan är plan bortsatt från poppelplanteringarna som är något upphöjda.

Platsen används som passage, en bred trottoar. Väntplats för buss. Det förekommer fruktförsäljning i östra delen under sommaren.

Figur 6. Rörelsemönster. (Underlag: utdrag ur primärkarta, Malmö Stadsbyggnadskontor, 2013-05-03)

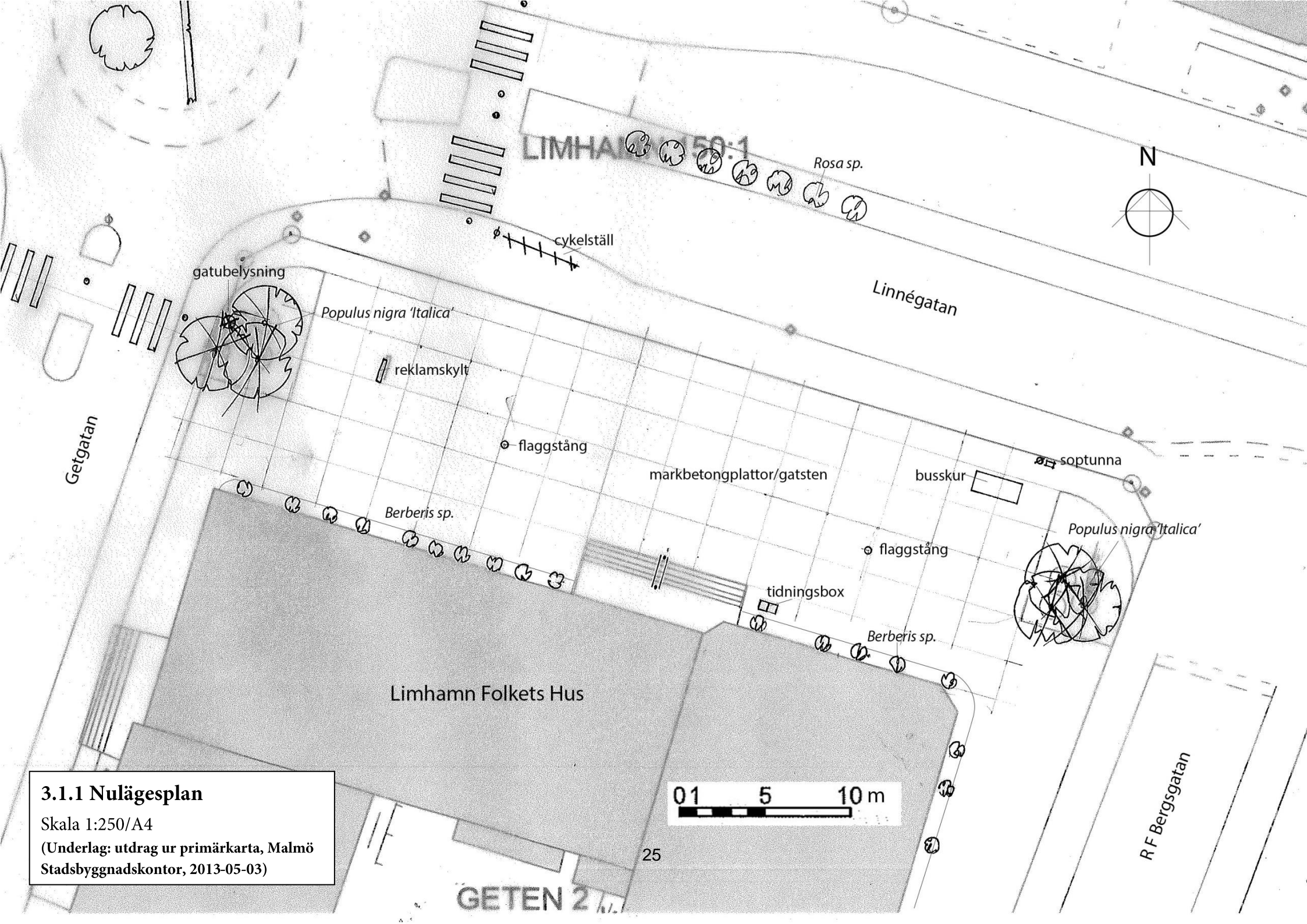
Värde

Värdefullt är framför allt platsens centrala läge i Limhamn och att det är en offentlig plats tillgänglig för alla. Närheten till skola, Folkets Hus med café och diverse verksamheter, folktandvård och kommunaltransport innebär att en stor variation av människor i olika åldrar rör sig i anslutning till platsen. Detta innebär goda förutsättningar för sociala möten. De höga popplarna har ett visst värde men är i nuläget för dominerande.

Figur 7. Vy från R F Bergsgatan. (Foto: Gustaf Johansson, 2013-04-25)

Det saknas tilltalande element på platsen. En oinspirerande plats utan funktioner och värde för människan. Avsaknaden av liv och rörelse på platsen inger en själlös känsla. Platsen känns stel och intetsägande.

3.1.1 Nulägesplan

Skala 1:250/A4

(Underlag: utdrag ur primärkarta, Malmö
Stadsbyggnadskontor, 2013-05-03)

3.2 Koncept

Syftet med arbetet är att ta fram ett gestaltungsförslag till en fickpark med odlingstema. Detta är grundförutsättningen. Konceptet är svaret på analysen av platsen som tillsammans med litteraturstudierna utgör värdegrund för gestaltungsförslaget.

Som inspirationskälla till konceptet ligger fruktlunden. Genom användningen av frukt bärande växter vid utformandet av fickparken kan en social plats med mervärden skapas (Gunnarsson et al. 2012, s. 25-27).

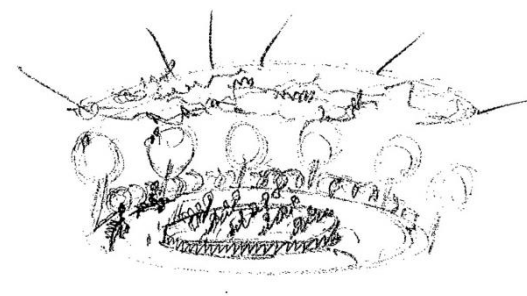

Figur 8. Frukträd i Slottsträdgården i Malmö. (Foto: Gustaf Johansson, 2013-05-10)

3.2.1 Karaktär

Genom förbättringar i rumsligheten ska liv och rörelse lockas till platsen (Cullen, 1961 se Gehl 2010, s.181). Ett tydligt tema i

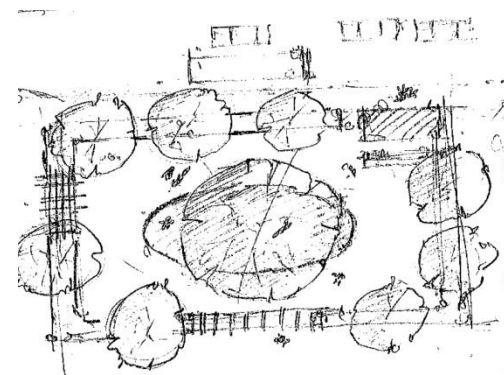
växtmaterialet med frukt bärande vegetation kommer att ge platsen en tydlig karaktär. Figur 8 ger en bild av den karaktär som eftersträvas på platsen.

Figur 9. Vagg- och tak-plan. (Gustaf Johansson, 2013)

Rumsligheten ska förbättras genom att tillföra gränser i vägg- och tak-plan (Figur 9). Gränserna avgränsar och delar in men fungerar även som plats för sociala möten (Gehl 2010, s. 13). Gränsen ut mot vägen ska utgöras av genomsiktliga gränser för att skärma av, rama in och samtidigt locka in besökare (Figur 10). Trösklar utgörs av variationer i höjd, pergolor eller annan växtlighet som förtydligar och förhöjer rumsupplevelsen (Dee 2001, s. 171). Platsen mjukas upp med levande material och mjuka former.

Folkets Hus pryds med klättrande växter. På så sätt får huset en mindre dominerande roll, blir en del av parken och får samtidigt ett mer levande och vackert uttryck. Platsen ska präglas av liv

Figur 10. Gränser. (Gustaf Johansson, 2013)

och rörelse. Detta uppnås genom att göra det attraktivt att stå, sitta, se, höra och prata (Gehl 2010, s. 131). Växtlighet i form av fruktträd och bärbuskar mjukar upp platsen samtidigt som de utgör ett samtalsämne och ger liv åt platsen. Växtkraft i form av fruktbarande växtlighet ska locka mänskligt liv och ge den mening (Cullen, 1961 se Gehl 2010, s.181).

Figur 11. Vy koncept 1. (Gustaf Johansson, 2013-05-10)

3.2.2 Fysisk miljö

Ett bättre mikroklimat ska skapas genom läskyddsplanteringar (Gehl 2010, s. 177). Det skall finnas både skyddade och mer öppna platser i parken.

Människan ska få en tydlig plats i miljön och känna behag av att vistas på platsen. Den mänskliga skalan och rumsligheten ska förtydligas och ge människor möjlighet att stanna upp, förundras och samtala. En social plats som skapas genom ett tydligt koncept

som många kan relatera till. Trafiken ska avskärmats för att sakta ner tempot platsen och ge människan mer plats (Gehl 2010, s. 77).

3.2.3 Funktion

Tydliga gränser utgör vistelsezoner där människan kan känna sig skyddad och ha uppsikt (Figur 12). Vistelsezoner kan även uppstå på mer öppna ytor om en känsla av tak finns som uppnås genom strategiskt placerade träd (Gehl, 2010, s. 149-151). Trappan till Folkets Hus byggs om med inbyggd ramp för att förbättra tillgänglighet och även utgöra en bättre sekundär sittplats (Gehl 2010, s. 145, s. 161).

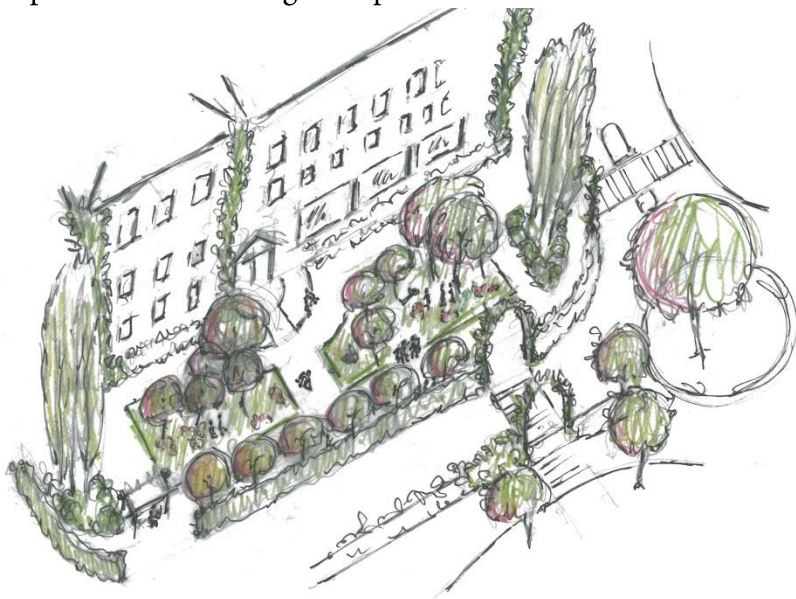

Figur 12. Vy koncept 2. (Gustaf Johansson, 2013-05-10)

Rörelsemönstret kommer att förändras men tar hänsyn till hur människor rör sig över platsen. Dock kommer vissa centrala ytor göras oattraktiva för cyklister till förmån för fotgängare. Ramper

används i första hand vid skillnader i marknivå för att förbättra tillgängligheten. Befintligt material på platsen skall i största mån återanvändas av hållbarhetsskäl (Dee 2001, s.15).

Platsens användning skall förbättras genom att den får fler funktioner än vad den har idag. Platsen skall vara tillgänglig för alla och det skall vara attraktivt att stanna där. Det skall förfarande vara möjligt att smidigt passera platsen men med nya värden kommer nya användningsområden som rekreativa, pedagogiska och sociala. Odlingen av de ätliga växterna är ett sätt att integrera nya funktioner på platsen och på detta sätt höjs värdet (Gehl 2010, s. 101). Befintliga funktioner som busshållsplats och cykelförvaring skall bevaras och inkorporeras i utformningen av parken.

Figur 13. Axionometri koncept. (Gustaf Johansson, 2013-05-10)

3.2.4 Omgivning & läge

Platsen ska skärmas av från trafiken och starka vindar med hjälp av vegetation och bli mindre exponerad (Gehl 2010, s.149). Genomsiktighet skall dock finnas för att binda ihop ute och inne och locka in besökare (Dee 2001, s.73). Angränsande områden skall möta platsen via trösklar som utgörs av skillnader i rumslighet och i markmaterial. Nya funktioner lockar fler besökare och ger den offentliga platsen den uppmärksamhet som den förtjänar.

3.2.5 Växtmaterial

Växterna i fruktträdgården skall ha både estetiska och funktionella värden. Ståndortsmässigt undviks surjordsväxter då området är rikt på kalk. Växtförslagen som beskrivits i litteraturstudien innefattar både mindre och mer krävande växter, skuggtåliga och solälskande då stora variationer finns på platsen. E-plantor består av ett sortiment med extra höga krav på vitalitet och är väl beprövade i svenskt klimat och bör användas (Splendor Plant 2012, s. 23).

Träden i parken utgör parkens tak och utgör ofta populära uppehållsplatser (Gehl 2010, s. 151). De kan också fungera skyddande mot obehagligt väder (Gehl 2010, s. 173). Art- och storleksvariationer eftersträvas för att skapa mångfald och dynamik. Buskarna kan användas för att tillföra gränser och definiera rummet i vägg-/vertikalplan. Dessa vegetationsgränser utgör viktiga platser med skydd i rygg och överblick som ofta blir befolkade först (Gehl 2010, s. 149). Buskarna har också andra viktiga funktioner som avskärmande mot trafik och läskyddande mot vind (Gehl 2010, s.

177). Klättrande växter kan användas på flera sätt i parken, som marktäckare, klättrandes i träd, pryda fasader, mjuka upp strukturer m.m. Perennerna används för att täcka upp mark under buskar och träd för att hindra att gräs och ogräs etablerar sig. De kan även fungera som lägre infattningshäckar och utgöra gränser.

3.3 Limhamns fruktlund - med rätt att palla!

Följande text är en vidareutveckling av konceptet och beskriver gestaltungsförslaget på efterföljande sidor.

Det här är tänkt att vara en lockande plats att förundras över, träffas, prata och vara på för alla. Som Gehl sa är det mänsklig aktivitet som gör en plats attraktiv och blir samtidigt ett mått på platsens kvalitet. Konceptet bör därför sträva efter att locka liv och rörelse till platsen och göra det attraktivt att vistas där. Som tidigare nämnts av bl.a. Gehl kan mindre dimensioner på strukturer och ytor leda till att platser upplevs mer personliga och tilltalande. Enligt Kaplan & Kaplan bör platsen även vara logisk, begriplig och engagerande på samma gång för att attrahera människor. Genom att dela in platsen i tre mindre rum med variation i öppenhet och orientering skapas en intressant miljö med valmöjligheter. En tydlig visuell karaktär ger mening åt en plats och inspirerar människor att vara på den vilket i detta fall uppnås genom det tydliga temat i växtvalen med fruktbärande buskar och träd som samtidigt gör platsen logisk och begriplig. Platsen kan förtydligas ytterligare med hjälp av informationsskyltar.

Fruktbärande buskar och träd utgör parkens stomme och används för att skapa rum och väcka nyfikenhet hos besökare. Klätterväxter pryder fasader och andra nödvändiga fasta strukturer som lyktstolpar och liknande. Perenner används med träd och buskar för att hindra att gräs och ogräs konkurrerar med lignoserna under etableringen. Skuggtåliga växter används på skuggiga platser.

Anspråkslösa växter som klarar utsatta lägen används ut mot trafiken. E-plantor används i möjlig mån för att säkerställa god kvalitet. Art- och storleksvariationer eftersträvas för att skapa mångfald och ge ett naturligt intryck. Förslag på specifika arter och sorter finns beskrivna i litteraturstudien under växtförslag.

Det centrala rummet på platsen ligger i direkt anslutning till Folkets Hus huvudentré och är något upphöjt i förhållande till trottoar och gata. Den något upphöjda placeringen ger god överblick samtidigt som den lockar in och fungerar rumsdefinierande. Rummet fungerar som en länk mellan de två övriga rummen samt Folkets Hus. Det är en social yta med goda sittmöjligheter i form av bänkar och andra sekundära sittplatser. Här återanvänds befintligt markmaterial i mark. Buskar och träd utgör skydd i ryggen vid bänkar för att skapa skyddade platser. Där finns likheter och olikheter i de två övriga rummen. I båda rummen utgörs markmaterialet av gräs. Växtvalen är även likartade. Rummet i väst är av öppen karaktär med sittplatser längs rummets gränser och i form av en terrassering i tre steg. Den översta delen ligger i nivå med det centrala rummet. Det mjuka markmaterialet och känslan av tak från några få träd bjuder in till rekreativa aktiviteter. Skyddade platser finns längs terrasser och invid buskar. I det östra rummet är karaktären något mer sluten med mer vegetation som bildar halvdolda rum och engagerar besökaren. En fungerande pumpbrunn med drickbart vatten utgör ett spännande element som lockar våra sinnen och släcker törsten för den nyfikne.

Som tidigare nämnts är tillgängligheten på en offentlig plats av stor betydelse. Det måste gå att röra sig lätt, uppehålla sig, ta in och njuta av platsen och dess omgivningar. Med gräs som markmaterial går det att röra sig till fots över hela platsen. Tillgängligheten är god samtidigt som variationen i markmaterialet utgör en viktig gräns. Gränsen definierar rum i markplan och skapar förutsättningar för att vistas där. Då trappor ofta undviks och för att tillgängligheten ska vara god för alla används främst ramper och inplanerade smitvägar. Gångstråkens riktning och placering är planerade så att de bjuder in utan att de tvingar in.

Trafikens närvaro avlägsnas visuellt med hjälp av avskärmande växtlighet men hålls genomsiktig av säkerhetsskäl. Denna yttre växtlighet skyddar även mot vind och ger platsen ett bättre mikroklimat. I Skandinavien finns en förkärlek för soligt väder och därför är det viktigt att det både ges förutsättningar för njutning av gynnsamma situationer och skydd mot ogynnsamma. De många sitt- och uppehållsplatserna i parken gör det möjligt att välja en plats som lämpar sig för aktuell situation.

Limhamns fruktlund

- med rätt att palla -

Terassering i tre nivåer leder upp till den centrala platsen med god översikt.

Växtmaterialet i parken utgörs av fruktbärande träd och buskar som ger parken sin typiska karaktär.

Trafiken skärmas av visuellt med tåliga växter som havtorn och stenros.

En fontän fångar blicken och lockar in.

I det slutna rummet finns en pump med drickbart vatten som lockar våra sinnen.

En smitväg gör Folkets hus tillgänglig för alla.

Rostvin klär in busskuren.

Cykelstället flyttas närmare busshållsplatsen.

Primära och sekundära sittplatser gör det attraktivt att stanna.

Limhamn Folkets Hus

Förklaringar

- ramp/nivåskillnad
- huvudentre

0 1 5 10m

31

3.3.1 Illustrationsplan

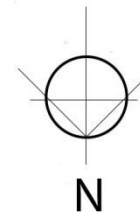
Skala 1:250/A4

Gustaf Johansson

2013-05-18

Limhamns fruktlund

- med rätt att palla -

Den sittvänliga trappan med ramp är en del av rummet.

Fasadvegetation binder ihop Folkets Hus med parken.

Sluten karaktär med mer växtlighet och möjlighet till att utforska och hitta avskilda rum.

Den upphöjda ytan fungerar som en knypunkt på platsen med god översikt. Längs kanterna står bänkar med skydd i rygg.

Terasserad yta i tre nivåer med öppen karaktär. Genomsiktlighet gör den mänskliga aktiviteten på platsen framträdande. Sekundära sittplatser längs nivåskillnader och på gräset.

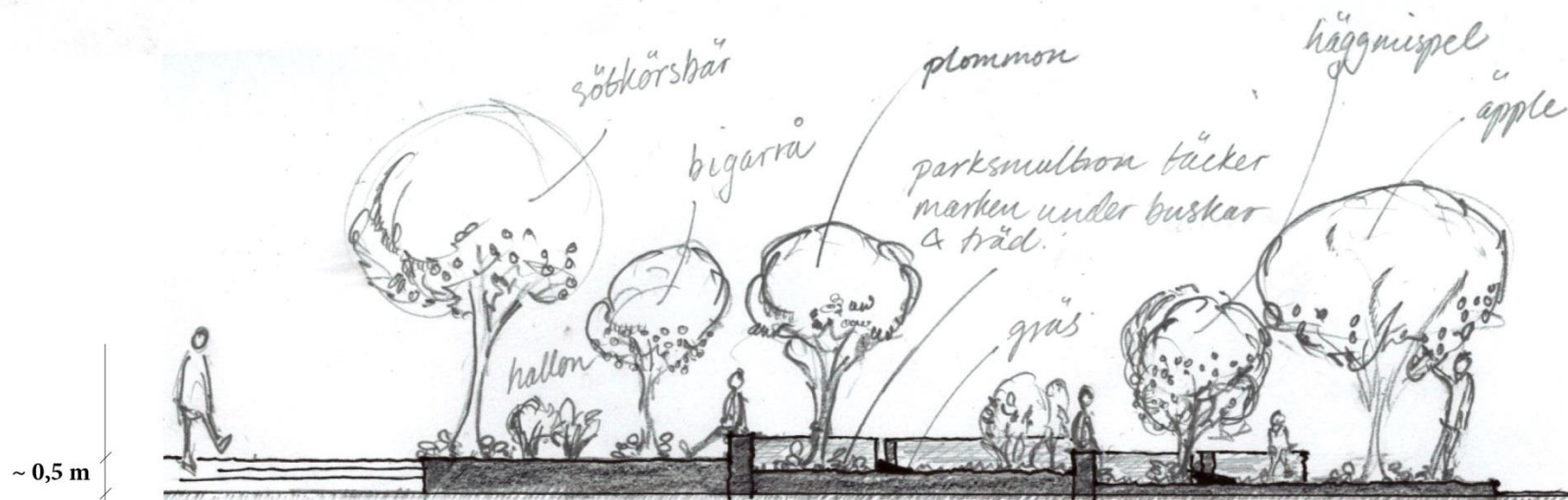
Vegetation skärmar av trafiken men hålls genomskiktig av säkerhetsskäl.

Vy A

Orientering

Sektion B-B

3.3.3 Vy från norr

3.3.4 Sektion terrass

Gustaf Johansson

2013-05-18

Frukt & bär, vatten, skydd
och mänsklig aktivitet lockar in.

God tillgänglighet och gott om sittmöjligheter.

Orientering

3.3.5 Fågelperspektiv från väst

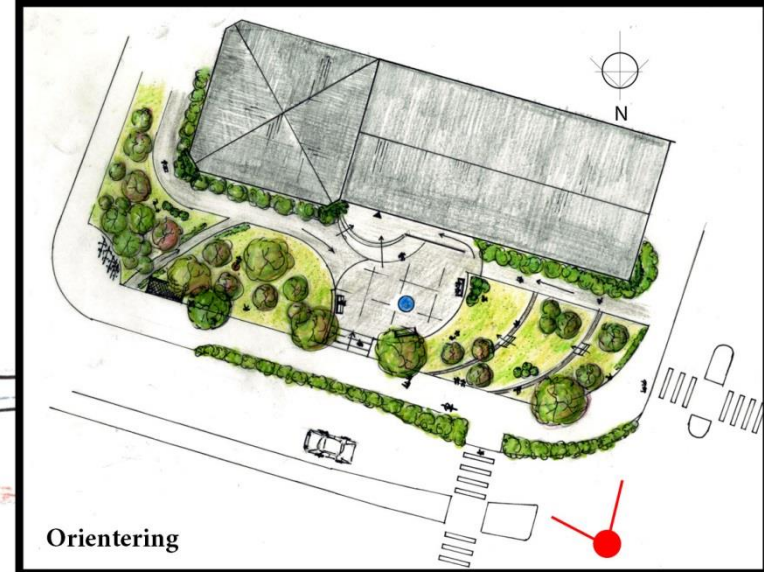
Gustaf Johansson

2013-05-18

Fasadvegetation pryder Folkets Hus och binder ihop med parken.

Dolda rum att utforska engagerar.

Öppet rum för social aktivitet.

3.3.6 Fågelperspektiv från nordväst

Gustaf Johansson

2013-05-18

4. Diskussion

4.1 Hur kan en fickpark på en offentlig plats med odlingstema utformas?

Min åsikt är att fruktlunden med fördel kan användas som inspirationskälla vid utformandet av en fickpark med odlingstema på en offentlig plats. På många håll bedrivs och startas det stadsodlingsprojekt där medbrukarverkan ligger i fokus där odlingen har sociala mål. Denna form kan fungera integrerande men det är inte alltid självklart att alla är intresserade av själva odlandet och kan på så sätt få en uteslutande verkan. Detta kan vara ett argument för att göra stadsodlingen av ätbara växter till en del av grönstrukturen, som i det här förslaget, där det lämnas valmöjlighet till användandet utan att separera medbrukare och besökare. Denna form av stadsodling kan ge besökaren stora valmöjligheter i användandet utan att känna krav på att delta. Ett passivt deltagande kan innebära att bara äta en frukt och ta del av den gröna miljön. Ett förslag på ett mer aktivt deltagande kan vara att det anordnas besökskurser eller liknande aktiviteter i parken.

Designen bör alltid sträva efter att skapa en miljö med karaktär genom en medveten process som tar hänsyn till platsen. Med fruktlunden som inspiration får platsen en tydlig karaktär som gör platsen begriplig vilket människor ofta finner attraktivt. Hur en attraktiv miljö ska se ut är till viss del en fråga om smak och tycke

men förslaget som presenterats ger en bild av hur man kan jobba och vad man bör tänka på för att skapa en sådan plats.

Den specifika platsens förutsättningar, behov och mål är av stor betydelse som måste tas hänsyn till vid utformandet. En grundlig analys av platsen kan synliggöra dessa och utgöra en viktig värdegrund för den specifika platsen. Utifrån analysen bedömdes det i just det här fallet som centralt att skapa en attraktiv plats utan krav på medbrukarverkan för att inte riskera att utesluta icke-odlarna. Detta föll sig naturligt då den offentliga platsen bör vara tillgänglig för alla. På en annan plats hade det kanske varit just medbrukarverkan som var det centrala. Detta visar dels hur stor inverkan den specifika platsens förutsättningar har men också hur stor roll den som planerar har. Vid analysen bedömdes användandet av platsen som lågt då det saknades aktivitet och möten på platsen. Detta gjorde att platsen kändes meningslös. Den mänskliga aktivitetens betydelse och värde för en plats har betonats flera gånger i uppsatsen och det blev under processens gång ett huvudmål att skapa en attraktiv plats som lockar människor då den utan dessa saknar funktion och mening. Jag valde att bortse från stadsbyggnads- och kulturhistoriska krav på platsen för att med fria tyglar kunna skapa en attraktiv plats. En del befintliga funktioner som bedömdes vara viktiga på platsen så som busshållsplats och cykelparkering togs hänsyn till då förslaget strävar efter att göra platsen mer funktionell än idag.

4.2 Växtval

Fruktlundsparkens utformning behöver egentligen inte skilja sig från hur en "vanlig" park kan utformas. Det finns många lämpliga ätbara växter med högt prydnadsvärde och olika växtsätt som kan användas på samma sätt som icke ätbart växtmaterial för att skapa attraktiva miljöer. Växtmaterialet skall vara ståndortsanpassat och därför måste växter väljas i förhållande till den specifika platsens förutsättningar. Det finns en poäng med att använda redan välkända ätbara växter för att tydliggöra kopplingen mellan produktion och konsumtion. Det finns även en poäng med att använda mindre välkända ätbara växter som ett sätt att väcka nyfikenhet och gynna mångfald.

Av växtfysiologiska skäl kan det dock vara en aning svårt att hitta rikt bärande växter för skuggiga platser och vissa kompromisser i växtvalet kan behöva göras. Informationsskyltar till växter utgör element som kan ge snabb och tydlig information till besökare och höja parkens värde. Dock är det viktigt att även skyltarna är estetiskt tilltalande då de annars kan sänka parkens värde. Med andra ord är detaljplaneringen viktig.

4.3 Element och funktioner

Gränser har viktiga funktioner och markerar ofta var rummet börjar och tar slut. I detta förslag där platsen delats upp i rum kan det tyckas strida mot tanken att skapa en social plats då de befinner sig i olika rum. Rumsindelningen är dock viktig för att ge platsen en

personlig och nära upplevelse som kan uppnås genom att dela in platsen i rum med mindre dimensioner. Gränserna mellan rummen kan dock vara tydliga för att skapa rumslighet samtidigt som de tillåter kontakt mellan rummen och dess besökare.

Det är viktigt att det finns platser i parken att uppehålla sig på utan att känna sig exponerad. Det är samtidigt viktigt att synliggöra den mänskliga aktiviteten då denna kan locka till sig fler människor. Därför är det viktigt med olika typer av uppehållsplatser och gärna med någon form av skydd, t.ex. överhängande trädkronor eller buskage i rygg. Den upphöjda placeringen av det centrala rummet i förslaget är ett exempel på hur man kan skapa skyddade uppehållsplatser med god översikt som lockar in.

Flerfunktionella element kan med fördel användas för att skapa mervärde. De fruktbärande växterna har både en rumsbildande funktion och ger frukt.

4.4 Problematik

En problematisk fråga kring platsens funktion rör den frukthandel som förekommer under sommaren i det östra hörnet på platsen. Utgången av att det nu finns fri frukt för alla leder med stor sannolikhet till att frukthandeln försvinner. Kanske hade frukthandlaren kunnat omforma sin verksamhet och erbjuda förädlingsjänster som t.ex. framställning av smoothies.

Ett annat problem är den nedskräpning som den nedfallna frukten kan leda till. Detta är problematiskt och ställer förhöjda krav på skötsel då parken annars riskerar att bli oattraktiv. Hur detta problem hade kunnat lösas måste vidare utforskas.

4.5 Avslutande reflektion

Varför används det då inte mer ätbart växtmaterial i grönstrukturen? Finns behovet? Med stadsodling som en växande trend, stadsförtätning och en ökad miljömedvetenhet kan det ses som aktuellt att använda ätbara växter i fickparker och andra delar av grönstrukturen. En motsättning till detta ställningstagande är miljögifter i mark och avgaser i luft som tas upp av växterna. Platsens specifika förutsättningar och markens tidigare användning får avgöra om det är lämpligt att odla för konsumtion. Med förtätning som strategi får bilen minskad betydelse och med en renare stadsmiljö kan frågan bli allt mer aktuell. Den ätliga grönstrukturen hade också kunnat väcka tankar kring miljön vi lever i, hur den påverkar oss och hur den påverkas av oss. Kanske hade man börjat fundera mer kring det vi redan idag stoppar i oss och lett till en mer ekologisk livsstil. Självklart får inte människor bli förgiftade.

Fruktlundar i fickformat inom staden kan bli attraktiva platser att vistas på med främst pedagogiska, rekreativa och sociala värden.

5. Källförteckning

Anderberg, A. (2005-11-08). *Den virtuella floran*.

<http://linnaeus.nrm.se/flora/> [2013-05-16]

Asp, H. (2009). *Hållbar stadsutveckling genom stadsodling*. Sveriges lantbruksuniversitet. Kandidatarbete vid institutionen för stad och land, SLU Uppsala.

Baljon, L. (1994). *Designing Parks*. Amsterdam: Architectura & Natura Press.

Bell, P. A. et al. (2001). *Environmental Psychology*. 5 ed. Orlando: Harcourt College Publishers.

Brodersen, L. (red) (1994). *Park – Ett idéprojekt om innerstadsparkernas framtida betydelse, användning och utformning*. Stockholm: Norstedts.

Cheers, G. (red) (2003). *Botanica*. Random House Australia Pty Ltd. Svenska upplagan: Tandem Verlag GmbH.

Dee, C. (2001). *Form and Fabric in Landscape Architecture*. New York: Spon Press

Delshammar, T. & Fors, H. (2010). *Gröna och blå strukturer för en hållbar stadsutveckling*. Alnarp: SLU. (Lantbruk, trädgård, jordbruk, Rapportserie 2010:16) Tillgänglig:

http://pub.epsilon.slu.se/4959/1/LTJ-rapport_2010-16.pdf (2013-05-06).

Gehl, J. (2010). *Life between buildings: using public space*. Washington DC: Island Press.

Gunnarsson, A. et al. (2012). *Stadsodling – Reflektioner och perspektiv från SLU Alnarp* [Elektronisk]. Alnarp: Sveriges lantbruksuniversitet. (Lantbruk, trädgård, jordbruk, Rapportserie 2012:31) Tillgänglig: http://pub.epsilon.slu.se/10061/7/delshammar_et_al_130328.pdf (2013-05-06).

Hojem, P. (2013). *På vägen till en grönare framtid – utmaningar och möjligheter (Delutredning från Framtidskommissionen)*. Departementsserien 2013:1. Stockholm: Statsrådberedningen, Regeringskansliet: 2013.

Kvant, C. & Palmstierna, I. (2010). *Vår trädgårdsbok*. Tredje upplagan. Stockholm: Prisma.

Limhamn Folkets Hus hemsida. *Hem* [elektronisk] tillgänglig via: <http://www.limhamn.fh.se/> [2013-05-01]

Lovell, S.T. (2010). *Multifunctional Urban Agriculture for Sustainable Land Use Planning in the United States*. Sustainability 2, no. 8: 2499-2522.

Malmö Stad (2010). *Så förtätar vi Malmö! Dialog-pm 2010:1*. Malmö Stadsbyggnadskontor. [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www.malmo.se/download/18.4d147ba1286e5bcbb4800055507/F%C3%B6rt%C3%A4tning-PM.pdf> (2013-05-06).

MarkInfo (2010-12-08). Klimat & Mark allmänt [Elektronisk] Tillgänglig: <http://www-markinfo.slu.se/> [2013-05-15]

Regeringen, Miljödepartementet (2012-09-21). *Hållbar utveckling*. <http://www.regeringen.se/sb/d/1591> [2013-04-15]

RUAF Foundation *What is urban agriculture?* <http://www.ruaf.org/node/512> [2013-05-06]

Splendor Plant AB (2012) *Splendor Plant katalog 2012*.

Statistiska centralbyrån (2012). *Internationella översikter* [Elektronisk] Tillgänglig: http://www.scb.se/statistik/_publikationer/OV0904_2012A01_BR_27_A01BR1201.pdf (2013-04-15).

Stångby Plantskola (2011). *Stångbykatalogen 2011/2012*.

Vollbrecht, K., Veltman, H & Alm, G. (2006). *Beskärningsboken*. Stockholm: Natur & Kultur.